TEISINGUMO TEISMO (ketvirtoji kolegija) SPRENDIMAS

2025 m. kovo 6 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose – Reglamentas (ES) 2019/1111 – Taikymo sritis – 1 straipsnio 1 dalies b punktas ir 2 dalies e punktas – Su disponavimu vaikui priklausančiu turtu susijusi priemonė – 7 straipsnis – Jurisdikcija bylose dėl tėvų pareigų – 10 straipsnis – Teismo pasirinkimas – Reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 – Taikymo sritis – 1 straipsnio 2 dalies a punktas – Netaikymas fizinių asmenų statusui ir teisnumui bei veiksnumui – Jurisdikcijos taisyklės, numatytos Bulgarijos Respublikos ir Rusijos Federacijos dvišaliame susitarime, sudarytame iki Bulgarijos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą – Šių taisyklių ir Reglamente 2019/1111 nustatytų taisyklių skirtumai – SESV 351 straipsnis – „Nesuderinamumo“ sąvoka“

Byloje C-395/23 [*Anikovi*] [i]

dėl *Sofiyski Rayonen sad* (Sofijos apylinkės teismas, Bulgarija) 2023 m. birželio 24 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2023 m. birželio 29 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą, papildyto 2024 m. vasario 6 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo tą pačią dieną, byloje

E. M. A.,

E. M. A.,

M. I. A.

TEISINGUMO TEISMAS (ketvirtoji kolegija),

kurį sudaro ketvirtosios kolegijos pirmininko pareigas einantis Teisingumo Teismo pirmininkas K. Lenaerts, trečiosios kolegijos pirmininkas C. Lycourgos, penktosios kolegijos pirmininkė M. L. Arastey-Sahún, teisėjai S. Rodin ir O. Spineanu-Matei (pranešėja),

generalinis advokatas J. Richard de la Tour,

posėdžio sekretorė R. Stefanova-Kamisheva, administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2024 m. rugsėjo 12 d. posėdžiui,

* Proceso kalba: bulgarų.

[i] Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– E. M. A., E. M. A. ir M. I. A., atstovaujamų *advokat* L. S. Tsoncheva,

– Ispanijos vyriausybės, atstovaujamos I. Herranz Elizalde ir P. Pérez Zapico,

– Vengrijos vyriausybės, atstovaujamos Zs. Biró-Tóth ir Z. Fehér,

– Europos Komisijos, atstovaujamos S. Noë, W. Wils ir I. Zaloguin,

susipažinęs su 2024 m. lapkričio 28 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma I“) (OL L 177, 2008, p. 6; toliau – reglamentas „Roma I“) 4 straipsnio 1 dalies c punkto, 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OL L 351, 2012, p. 1; toliau – reglamentas „Briuselis Ia“) 24 straipsnio 1 punkto ir 2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamento (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bet tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo (OL L 178, 2019, p. 1; toliau – reglamentas „Briuselis IIb“) 1 straipsnio 2 dalies e punkto ir 7 straipsnio 1 dalies išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant ypatingosios teisenos tvarka dviejų nepilnamečių vaikų E. M. A ir E. M. A vardu iškeltą bylą, siekiant, kad teismas išduotų leidimą, gavus jų motinos M. I. A. sutikimą, parduoti jiems priklausančias trijų Bulgarijoje esančių nekilnojamojo turto objektų dalis.

Teisinis pagrindas

Tarptautinė teisė

3 1975 m. vasario 19 d. Maskvoje pasirašytas Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos ir Bulgarijos Liaudies Respublikos susitarimas dėl savitarpio teisinės pagalbos civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose (*Jungtinių Tautų sutarčių rinkinys*, 1015 t., Nr. 14855, p. 41; toliau – Rusijos ir Bulgarijos susitarimas) Bulgarijoje buvo ratifikuotas 1975 m. balandžio 15 d. Dekretu Nr. 784 (DV, Nr. 33/1975) ir paskelbtas 1976 m. vasario 10 d. (DV, Nr. 12/1976; klaidų ištaisymas DV, Nr. 17/2014). Šio susitarimo 25 straipsnyje numatyta:

„1. Tėvų ir vaikų tarpusavio teisinius santykius reguliuoja Susitariančiosios Šalies, kurios teritorijoje jie turi bendrą nuolatinę gyvenamąją vietą, įstatymai.

<…>

6. Jurisdikciją priimti sprendimus dėl 1, 2, 3, 4 ir 5 dalyse nurodytų teisinių santykių turi Susitariančiosios Šalies, kurios pilietis yra vaikas, arba teritorijos, kurioje yra vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta ar gyvenamoji vieta, teismai.“

4 Rusijos ir Bulgarijos susitarimo 30 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad nekilnojamojo turto sandorio formą nustato Susitariančiosios Šalies, kurioje yra tas nekilnojamasis turtas, įstatymai.

Sąjungos teisė

Reglamentas „Roma I“

5 Reglamento „Roma I“ 4 straipsnio „Teisė, taikytina šalims nepasirinkus sutarties teisės“ 1 dalies c punkte nustatyta:

„Tiek, kiek šalys nepasirinko sutarčiai taikytinos teisės pagal 3 straipsnį, ir nedarant poveikio 5–8 straipsnių taikymui, sutarčiai taikytina teisė nustatoma taip:

<…>

c) sutarčiai, susijusiai su daiktine teise į nekilnojamąjį turtą arba su nekilnojamojo turto nuoma, taikoma turto buvimo vietos valstybės teisė;

<…>“

Reglamentas „Briuselis Ia“

6 Reglamento „Briuselis Ia“ 1 straipsnyje numatyta:

„1. Šis reglamentas taikomas civilinėse ir komercinėse bylose, neatsižvelgiant į teismo pobūdį. <…>

2. Šis reglamentas netaikomas:

a) fizinių asmenų statusui [ir] teisnumui ir veiksnumui <…>.

<…>“

7 Reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Toliau išvardyti valstybės narės teismai turi išimtinę jurisdikciją, neatsižvelgiant į ginčo šalių nuolatinę gyvenamąją (buveinės) vietą:

1. nagrinėti ieškinius, kurių dalykas yra daiktinės teisės į nekilnojamąjį turtą arba nekilnojamojo turto nuoma, – turto buvimo vietos valstybės narės teismai.

<…>“

Reglamentas „Briuselis IIb“

8 Reglamento „Briuselis IIb“ 10, 19, 20 ir 91 konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

„(10) kalbant apie vaikui priklausantį turtą, šis reglamentas turėtų būti taikomas tik vaiko apsaugos priemonėms, t. y. asmens ar institucijos, atsakingų už vaikui priklausantį turtą, vaiko atstovavimą arba pagalbą jam, paskyrimui ir funkcijoms ir vaikui priklausančio turto administravimui, išsaugojimui ar perleidimui [disponavimui tuo turtu]. Šiame kontekste šis reglamentas turėtų būti, pavyzdžiui, taikomas tais atvejais, kai bylos dalykas yra asmens ar įstaigos, administruosiančios vaikui priklausantį turtą, paskyrimas. Priemonės dėl vaikui priklausančio turto, kurios yra nesusijusios su vaiko apsauga, turėtų būti toliau reglamentuojamos [reglamentu „Briuselis Ia“]. Tačiau tokiais atvejais turėtų būti galima taikyti šio reglamento nuostatas dėl jurisdikcijos nagrinėti šalutinius klausimus;

<…>

(19) jurisdikcijos pagrindai [taisyklės] su tėvų pareigomis susijusiose bylose yra suformuluot[os] atsižvelgiant į vaiko interesus ir turėtų būti atitinkamai taikom[os]. <…>

(20) siekiant apsaugoti vaiko interesus, jurisdikcija turėtų būti nustatoma visų pirma pagal artumo kriterijų. Todėl jurisdikciją turėtų turėti vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybė narė, išskyrus tam tikrus šiame reglamente nustatytus atvejus, pavyzdžiui, kai vaiko gyvenamoji vieta pasikeičia, arba pagal tėvų pareigų turėtojų susitarimą;

<…>

(91) primenama, kad susitarimams su viena ar keliomis trečiosiomis valstybėmis, kuriuos valstybė narė sudarė iki jos įstojimo į Sąjungą dienos, taikomas SESV 351 straipsnis.“

9 Šio reglamento 1 straipsnyje „Taikymo sritis“ numatyta:

„1. Šis reglamentas taikomas civilinėse bylose, susijusiose su:

a) santuokos nutraukimu, separacija ar santuokos pripažinimu negaliojančia;

b) tėvų pareigų skyrimu, vykdymu, perdavimu, apribojimu ar atėmimu.

2. 1 dalies b punkte nurodytos bylos visų pirma gali būti susijusios su:

<…>

e) vaiko apsaugos priemonėmis, susijusiomis su vaikui priklausančio turto administravimu, išsaugojimu ar perleidimu [disponavimu tuo turtu].

<…>“

10 Reglamento 7 straipsnyje „Bendroji jurisdikcija“ nustatyta:

„1. Valstybės narės teismai turi jurisdikciją bylose, susijusiose su tėvų pareigomis vaikui, kurio įprastinė gyvenamoji vieta tuo metu, kai kreipiamasi į teismą, yra toje valstybėje narėje.

2. Šio straipsnio 1 dalis taikoma laikantis 8–10 straipsnių.“

11 Reglamento „Briuselis IIb“ 10 straipsnio „Teismo pasirinkimas“ 1 dalyje nurodyta:

„Valstybės narės teismai turi jurisdikciją su tėvų pareigomis susijusiose bylose, jei tenkinamos šios sąlygos:

a) vaikas turi esminį ryšį su ta valstybe nare, visų pirma dėl to, kad:
   i) bent vieno iš tėvų pareigų turėtojų įprastinė gyvenamoji vieta yra toje valstybėje narėje;
   ii) toje valstybėje narėje yra buvusi vaiko įprastinė gyvenamoji vieta arba
   iii) vaikas yra tos valstybės narės pilietis;

b) bylos šalys, taip pat visi kiti tėvų pareigų turėtojai:
   i) laisva valia susitarė dėl jurisdikcijos ne vėliau nei kreipimosi į teismą momentu arba
   ii) aiškiai išreikštu būdu sutiko su jurisdikcija proceso metu, o teismas užtikrino, kad visos šalys būtų informuotos apie savo teises užginčyti jurisdikciją, ir

c) naudojimasis jurisdikcija atitinka vaiko interesus.“

12 Šio reglamento VIII skyriuje, kuriame yra 94–99 straipsniai, reguliuojamas šio reglamento santykis su kitais teisiniais dokumentais, įskaitant tam tikras dvišales valstybių narių ir Šventojo Sosto sudarytas sutartis.

Bulgarijos teisė

13 Pagal *Zakon za zadalzheniata i dogovorite* (Sutartinių prievolių ir sutarčių įstatymas) 18 straipsnį sutartys dėl nuosavybės teisės į nekilnojamąjį turtą perleidimo ar kitų daiktinių teisių į tokį turtą nustatymo turi būti patvirtintos notaro.

14 *Semeen kodeks* (Šeimos kodekso) 130 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad disponavimo, be kita ko, vaikui priklausančiu nekilnojamuoju turtu veiksmai gali būti atliekami tik gavus vaiko faktinės gyvenamosios vietos *Rayonen sad* (apylinkės teismo) leidimą su sąlyga, kad toks disponavimas neprieštarauja vaiko interesams.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

15 2023 m. *Sofiyski Rayonen sad* (Sofijos apylinkės teismas, Bulgarija), kuris yra prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, gavo dviejų nepilnamečių Rusijos pilietybę turinčių vaikų, kurių įprastinė gyvenamoji vieta yra Vokietijoje, vardu pateiktą prašymą suteikti leidimą parduoti jiems priklausančių trijų nekilnojamojo turto objektų, kurie yra Bulgarijoje ir kuriuos jie paveldėjo mirus jų tėvui, dalis.

16 Pagal Šeimos kodekso 130 straipsnio 3 dalį, prieš notariškai įregistruojant vaikui priklausančio nekilnojamojo turto pardavimą pagal Sutartinių prievolių ir sutarčių įstatymo 18 straipsnį, siekiant užtikrinti vaiko interesus, reikia tam gauti teritorinę jurisdikciją turinčio *Rayonen sad* (apylinkės teismas) leidimą.

17 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar Bulgarijos teismai turi jurisdikciją esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje. Jis pažymi, kad, pirma, *Varhoven kasatsionen sad* (Aukščiausiasis kasacinis teismas, Bulgarija) Bulgarijos teismų jurisdikciją susiklosčius tokiai situacijai grindžia vidaus teisės nuostatomis ir Rusijos ir Bulgarijos susitarimo 30 straipsnio 2 dalimi, o kitas nacionalinis teismas šiuo klausimu taip pat remiasi reglamento „Roma I“ 4 straipsnio 1 dalies c punktu. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad pastaroji nuostata, skirtingai nei reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 1 punktas, nėra reikšminga.

18 Antra, šis teismas nurodo, kad tokia situacija, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, taip pat galėtų patekti į reglamento „Briuselis IIb“ taikymo sritį, nebent tarptautinis susitarimas, kaip antai Rusijos ir Bulgarijos susitarimas, nuo jo nukryptų. Tokiu atveju ir pagal šio reglamento 7 straipsnio 1 dalį jurisdikciją turėtų vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybės narės teismai, šiuo atveju – Vokietijos teismai.

19 Šiomis aplinkybėmis *Sofiyski Rayonen sad* (Sofijos apylinkės teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar [reglamento „Briuselis IIb“] 1 straipsnio 2 dalies e punkto taikymo sritis apima ir ypatingąja teisena nagrinėjamas bylas, susijusias su teismo leidimo disponuoti (pavyzdžiui, parduoti) vaikui priklausančiu nekilnojamuoju turtu arba bendrosios nuosavybės teise valdoma jo dalimi suteikimu?

2. Kurio reglamento nuostatomis turi būti remiamasi nustatant Europos Sąjungos valstybės narės teismo tarptautinę jurisdikciją ypatingąja teisena nagrinėjamose bylose, susijusiose su teismo leidimo disponuoti (pavyzdžiui, parduoti) vaikui priklausančiu nekilnojamuoju turtu arba bendrosios nuosavybės teise valdoma jo dalimi suteikimu: [reglamento „Briuselis IIb“] 7 straipsnio 1 dalimi (tai būtų vaiko įprastinės gyvenamosios vietos teismas) ar [reglamento „Roma I“] 4 straipsnio 1 dalies c punktu arba [Reglamento Nr. 1215/2012] 24 straipsnio 1 punktu (tai būtų nekilnojamojo turto buvimo vietos teismas)?

3. Ar [reglamento „Briuselis IIb“] nuostatos dėl tarptautinės jurisdikcijos su tėvų pareigomis susijusiose bylose yra pakeičiamos valstybės narės (Bulgarijos Respublikos) ir trečiosios šalies (Sovietų Sąjungos arba Rusijos Federacijos) dvišaliu tarptautiniu susitarimu, sudarytu iki valstybei narei įstojant į Europos Sąjungą, jei šis tarptautinis susitarimas nenurodytas [šio reglamento] VIII skyriuje?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo ir antrojo klausimų

20 Pirmiausia reikia pažymėti, kad nors antrajame klausime minimas reglamento „Roma I“ 4 straipsnio 1 dalies c punktas, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paaiškina, kad rėmėsi šia nuostata tik todėl, kad Bulgarijos teismas ja grindė savo jurisdikciją, tačiau jam nekyla jokių abejonių dėl to, kad minėta nuostata, kuri iš tikrųjų susijusi su taikytina teise, o ne su teismo jurisdikcija, nėra svarbi siekiant atsakyti į klausimą, skirtingai nuo reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 1 punkto.

21 Taip pat reikia pažymėti, kad, kaip matyti iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir kaip per teismo posėdį patvirtino motinos ir atitinkamų dviejų vaikų advokatė, vykstant procesui vienas iš vaikų tapo pilnametis.

22 Šiomis aplinkybėmis reikia konstatuoti, kad pirmuoju ir antruoju klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar nepilnamečio vaiko, kurio įprastinė gyvenamoji vieta yra valstybėje narėje, vardu prašomas teismo leidimas parduoti šiam vaikui priklausančias kitoje valstybėje narėje esančio nekilnojamojo turto dalis patenka į reglamento „Briuselis IIb“ ar reglamento „Briuselis Ia“ taikymo sritį.

23 Pagal „Briuselio IIb“ reglamento 1 straipsnį šis reglamentas taikomas civilinėms byloms, susijusioms su, be kita ko, tėvų pareigų vykdymu. Pagal šio reglamento 1 straipsnio 2 dalies e punktą šios bylos, be kita ko, susijusios su „vaiko apsaugos priemone, susijusia su vaiko turto administravimu, išsaugojimu ar perleidimu [disponavimu šiuo turtu]“.

24 Reglamentas „Briuselis Ia“, kaip nurodyta jo 1 straipsnio 1 dalyje, taikomas civilinėse ir komercinėse bylose, neatsižvelgiant į teismo pobūdį, o iš jo 24 straipsnio 1 punkto matyti, kad civilinės ir komercinės bylos apima „ieškinius, kurių dalykas yra daiktinės teisės į nekilnojamąjį turtą“. Pagal reglamento „Briuselis Ia“ 1 straipsnio 2 dalies a punktą šis reglamentas netaikomas „fizinių asmenų statusui [ir] teisnumui ir veiksnumui“.

25 Nagrinėjamu atveju, kaip matyti iš nutarties pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, teismo leidimas, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėje byloje, yra priemonė, priimta atsižvelgiant į nepilnamečio vaiko statusą ir teisnumą ir veiksnumą, kuria siekiama apsaugoti vaiko interesus. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad atsižvelgiant į tai, kad būtinybė gauti šį leidimą yra tiesioginė šio statuso ir teisnumo ir veiksnumo pasekmė, minėtas leidimas yra, neatsižvelgiant į su šiuo leidimu susijusio teisinių veiksmų dalyką, vaiko apsaugos priemonė, susijusi su jo turto administravimu, išsaugojimu ar perleidimu vykdant tėvų pareigas, kaip tai suprantama pagal reglamento „Briuselis IIb“ 1 straipsnio 2 dalies e punktą, ir tiesiogiai susijusi su atitinkamo fizinio asmens teisnumu ir veiksnumu, kaip tai suprantama pagal reglamento „Briuselis Ia“ 1 straipsnio 2 dalies a punktą (šiuo klausimu žr. 2013 m. spalio 3 d. Sprendimo *Schneider*, C-386/12, EU:C:2013:633, 26 punktą ir 2015 m. spalio 6 d. Sprendimo *Matoušková*, C-404/14, EU:C:2015:653, 28–31 punktus).

26 Atsižvelgiant į šias aplinkybes ir Sąjungos teisės aktų leidėjo valią, kuri išreikšta reglamento „Briuselis IIb“ 10 konstatuojamojoje dalyje, teismo leidimas, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėje byloje, patenka į šio reglamento, o ne reglamento „Briuselis Ia“ taikymo sritį.

27 Tokiomis aplinkybėmis pagal reglamento „Briuselis IIb“ 7 straipsnio 1 dalį jurisdikciją išduoti tokį leidimą iš esmės turi valstybės narės, kurioje tuo metu, kai kreipiamasi į teismą, yra vaiko įprastinė gyvenamoji vieta, teismai.

28 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį ir antrąjį klausimus reikia atsakyti: reglamentas „Briuselis IIb“ turi būti aiškinamas taip, kad nepilnamečio vaiko, kurio įprastinė gyvenamoji vieta yra valstybėje narėje, vardu prašomas teismo leidimas parduoti šiam vaikui priklausančias kitoje valstybėje narėje esančio nekilnojamojo turto dalis yra susijęs su tėvų pareigomis, kaip jos suprantamos pagal šio reglamento 1 straipsnio 1 dalies b punktą, tiek, kiek šis teismo leidimas susijęs su šio straipsnio 2 dalies e punkte nurodytomis apsaugos priemonėmis, todėl,

vadovaujantis minėto reglamento 7 straipsnio 1 dalimi, jurisdikciją išduoti tokį leidimą iš principo turi valstybės narės, kurioje tuo metu, kai kreipiamasi į teismą, yra vaiko įprastinė gyvenamoji vieta, teismai.

Dėl trečiojo klausimo

29 Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar valstybės narės ir trečiosios valstybės dvišaliu susitarimu, sudarytu iki valstybei narei įstojant į Sąjungą, gali būti nukrypstama nuo reglamento „Briuselis IIb“ nuostatų, nors šis susitarimas nėra paminėtas šio reglamento VIII skyriuje.

Dėl priimtinumo

30 Savo rašytinėse pastabose Ispanijos vyriausybė abejoja trečiojo klausimo priimtinumu, nes jis nesusijęs su pagrindinės bylos dalyku, o prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neįrodė, kad egzistuoja ryšys tarp Rusijos ir Bulgarijos susitarimo ir kurios nors Sąjungos teisės nuostatos.

31 Šiuo aspektu reikia priminti, kad tik bylą nagrinėjantys nacionaliniai teismai, atsakingi už sprendimo priėmimą, atsižvelgdami į konkrečios bylos aplinkybes turi įvertinti tai, ar jų sprendimui priimti būtinas prejudicinis sprendimas, ir Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą. Tuo remiantis reikia daryti išvadą, kad klausimams dėl Sąjungos teisės taikoma svarbos prezumpcija. Teisingumo Teismas gali atsisakyti priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateikto prejudicinio klausimo, tik jeigu akivaizdu, kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas visiškai nesusijęs su pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo aplinkybėmis ar dalyku, jeigu problema hipotetinė arba Teisingumas Teismas neturi informacijos apie faktines ir teisines aplinkybes, būtinos tam, kad naudingai atsakytų į jam pateiktus klausimus (2021 m. lapkričio 23 d. Sprendimo *IS (Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą neteisėtumas)*, C-564/19, EU:C:2021:949, 60 ir 61 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

32 Pagal suformuotą jurisprudenciją, kuri atsispindi Teisingumo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnio a ir b punktuose, siekiant pateikti tokį Sąjungos teisės išaiškinimą, kuris būtų naudingas nacionaliniam teismui, reikia, kad tas teismas apibrėžtų pateikiamų klausimų faktines aplinkybes ir teisinį pagrindą arba bent paaiškintų šiuos klausimus pagrindžiančias faktines prielaidas. Be to, kaip nustatyta Procedūros reglamento 94 straipsnio c punkte, prašyme priimti prejudicinį sprendimą turi būti išdėstytos priežastys, paskatinusios prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantį teismą kelti klausimą dėl tam tikrų Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimo ar galiojimo, ir jo nustatytas ryšys tarp šių nuostatų ir pagrindinėje byloje taikomų nacionalinės teisės normų (2023 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *European Superleague Company*, C-333/21, EU:C:2023:1011, 59 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

33 Nagrinėjamu atveju, kaip Ispanijos vyriausybė iš esmės teigė savo rašytinėse pastabose, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas trečiajame prejudiciniame klausime aiškiai nenurodo Rusijos ir Bulgarijos susitarimo nuostatos, kuri galėtų prieštarauti reglamento „Briuselis IIb“ 7 straipsnio 1 dalyje numatytai jurisdikcijos taisyklei, kuri yra vienintelė šio teismo nurodyta taisyklė tuo atveju, jei šis reglamentas būtų taikomas.

34 Vis dėlto nutarties pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą motyvuose, susijusiuose su aptariamos bylos teisiniu pagrindu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas cituoja šio susitarimo 25 ir 30 straipsnius. Pirma, jis teigia, kad iš nacionalinės jurisprudencijos matyti, kad pagal vidaus teisės nuostatas ir minėto susitarimo 30 straipsnio 2 dalį Bulgarijos teismai, kaip valstybės, kurios teritorijoje yra nekilnojamasis turtas, teismai, pripažįsta turintys jurisdikciją išduoti Šeimos kodekso 130 straipsnio 3 dalyje numatytą leidimą.

35 Antra, iš Rusijos ir Bulgarijos susitarimo 25 straipsnio 6 dalies išplaukia, kad atsižvelgiant į tai, kad pagrindinėje byloje nepilnamečio vaiko įprastinė gyvenamoji vieta yra valstybėje, kuri nėra Rusijos ir Bulgarijos susitarimo susitariančioji šalis, t. y. Vokietijos Federacinėje Respublikoje, susitariančiosios šalies, kurios pilietis yra vaikas, teisminės institucijos, šiuo atveju Rusijos teisminės institucijos, pagal šią susitarimo nuostatą taip pat galėtų, kaip Komisija nurodė savo rašytinėse pastabose, turėti jurisdikciją išduoti prašomą leidimą.

36 Pagal reglamento „Briuselis IIb“ 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą jurisdikcijos taisyklę, kaip nurodyta šio sprendimo 27 punkte, jurisdikciją iš esmės turi valstybės narės, kurios teritorijoje yra vaiko įprastinė gyvenamoji vieta, teismai, šiuo atveju – Vokietijos teismai.

37 Kadangi šioje nuostatoje numatyta kitokia jurisdikcija nei ta, kuri gali kilti iš Rusijos ir Bulgarijos susitarimo 25 straipsnio 6 dalies bei iš šio susitarimo 30 straipsnio 2 dalies, remiantis prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodyta nacionaline jurisprudencija, iš trečiojo klausimo, jo motyvų ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodyto teisinio pagrindo pakankamai aiškiai matyti, kad šis klausimas yra susijęs su pagrindinės bylos dalyku dėl to, kad Sąjungos teisėje ir minėtame susitarime yra skirtingos jurisdikcijos taisyklės, ir kad jame iškelta problema nėra vien hipotetinė.

38 Tokiomis aplinkybėmis darytina išvada, kad trečiasis klausimas yra priimtinas.

Dėl esmės

39 Pagal suformuotą jurisprudenciją, nacionaliniams teismams ir Teisingumo Teismui bendradarbiaujant, kaip numatyta SESV 267 straipsnyje, pastarasis turi pateikti nacionaliniam teismui naudingą atsakymą, kuris leistų priimti sprendimą jo nagrinėjamoje byloje. Tokiu atveju Teisingumo Teismui prireikus gali tekti performuluoti jam pateiktus klausimus. Be to, Teisingumo Teismas gali manyti esant reikalinga atsižvelgti į Sąjungos teisės normas, kurių prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nebuvo nurodęs savo klausime (2021 m. liepos 15 d. Sprendimo *Ministrstvo za obrambo*, C-742/19, EU:C:2021:597, 31 punktas).

40 Tai, kad nacionalinis teismas formaliai pateikė prejudicinį klausimą, nurodydamas tam tikras Sąjungos teisės nuostatas, netrukdo Teisingumo Teismui pateikti šiam teismui visų aiškinimo aspektų, kurie gali būti naudingi sprendimui jo nagrinėjamoje byloje priimti, neatsižvelgiant į tai, ar tas teismas juos nurodė savo pateiktuose klausimuose. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas turi iš visos nacionalinio teismo pateiktos informacijos ir, be kita ko, iš nutarties pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą motyvuojamosios dalies, atrinkti Sąjungos teisės klausimus, aiškintinus atsižvelgiant į bylos dalyką (2022 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Ministre de la Transition écologique ir Premier ministre (Valstybės atsakomybė už oro taršą)*, C-61/21, EU:C:2022:1015, 34 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

41 Svarbu pabrėžti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo trečiąjį klausimą iš esmės pagrindė nurodydamas, kad nors reglamento „Briuselis IIb“ VIII skyriuje, atsižvelgiant į jo pavadinimą, reglamentuojamas šio reglamento ryšys „su kitais dokumentais“, tarp šiame skyriuje minimų dokumentų nėra jokios dvišalės sutarties tarp valstybės narės ir trečiosios valstybės, kaip antai Rusijos ir Bulgarijos susitarimo, išskyrus kai kurių valstybių narių su Šventuoju Sostu sudarytas dvišales sutartis, kurios nagrinėjamu atveju neturi reikšmės.

42 Atsižvelgiant į tai, iš reglamento „Briuselis IIb“ 91 konstatuojamosios dalies matyti, kad susitarimams su viena ar keliomis trečiosiomis valstybėmis, kuriuos valstybė narė sudarė iki jos įstojimo į Sąjungą dienos, taikomas SESV 351 straipsnis.

43 Tokiomis aplinkybėmis reikia konstatuoti, kad trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar SESV 351 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad juo reglamentuojamas dvišalio susitarimo, sudaryto tarp valstybės narės ir trečiosios valstybės iki tos valstybės narės įstojimo į Sąjungą, ryšys su reglamentu „Briuselis IIb“, kai toks susitarimas nepaminėtas šio reglamento VIII skyriuje, ir, jei taip, kokiomis aplinkybėmis šis susitarimas gali nukrypti nuo minėto reglamento.

44 SESV 351 straipsnio pirmoje pastraipoje nustatyta, kad sutarčių nuostatos neturi paveikti teisių ir pareigų, kylančių iš susitarimų, sudarytų iki 1958 m. sausio 1 d. arba stojančioms valstybėms – iki įstojimo dienos, tarp vienos ar kelių valstybių narių ir vienos ar kelių trečiųjų šalių. To straipsnio antroje pastraipoje numatyta, kad jei tokie susitarimai yra nesuderinami su Sutartimis, atitinkama valstybė narė ar atitinkamos valstybės narės stengiasi pašalinti egzistuojantį nesuderinamumą. Prireikus valstybės narės viena kitai padeda siekti šio tikslo ir atitinkamais atvejais nustato bendrą požiūrį.

45 Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, susijusios su SESV 351 straipsniu, matyti, kad šia nuostata siekiama leisti valstybėms narėms paisyti teisių, kurios trečiosioms valstybėms kyla pagal tarptautinę teisę iš susitarimų, sudarytų iki šių valstybių narių įstojimo į Sąjungą, ir vykdyti atitinkamus įsipareigojimus (šiuo klausimu žr., be kita ko, 2012 m. vasario 9 d. Sprendimo *Luksan*, C-277/10, EU:C:2012:65, 61 punktą; 2022 m. sausio 13 d. Sprendimo *MIUR ir Ufficio Scolastico Regionale per la Campania*, C-282/19, EU:C:2022:3, 55 punktą ir 2024 m. kovo 14 d. Sprendimo *Komisija / Jungtinė Karalystė (Aukščiausiojo Teismo sprendimas)*, C-516/22, EU:C:2024:231, 60 punktą).

46 Be to, SESV 351 straipsnio pirma pastraipa yra norma, pagal kurią, jei įvykdytos jos taikymo sąlygos, gali būti leista nukrypti nuo bet kurios Sąjungos teisės nuostatos, nesvarbu, ar tai būtų pirminė, ar antrinė teisė, taikymo (2022 m. spalio 28 d. Sprendimo *Generalstaatsanwaltschaft München (Ekstradicija ir „ne bis in idem“)*, C-435/22 PPU, EU:C:2022:852, 119 ir 121 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

47 Vis dėlto Teisingumo Teismas patikslino, kad nors pagal SESV 351 straipsnio pirmą pastraipą Sąjungos teisės norma gali negalioti dėl tarptautinio susitarimo, tam turi būti įvykdytos dvi sąlygos: susitarimas turi būti sudarytas anksčiau, nei atitinkamoje valstybėje narėje įsigaliojo Sąjungos sutartys, ir atitinkamai trečiajai valstybei iš jo turi kilti teisių, kurių laikytis ji gali reikalauti iš šios valstybės narės (2024 m. kovo 14 d. Sprendimo *Komisija / Jungtinė Karalystė (Aukščiausiojo Teismo sprendimas)*, C-516/22, EU:C:2024:231, 64 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

48 Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad valstybių narių teismai turi patikrinti, ar galimo Sąjungos teisės ir SESV 351 straipsnyje nurodyto tarptautinio susitarimo nesuderinamumo galima išvengti jį aiškinant kiek įmanoma (ir paisant tarptautinės teisės) taip, kad jis atitiktų Sąjungos teisę. Jeigu susitarimo negalima aiškinti taip, kad jis atitiktų Sąjungos teisę, pagal SESV 351 straipsnio antrą pastraipą valstybės narės privalo imtis būtinų priemonių, kad pašalintų šio susitarimo nesuderinamumą su Sąjungos teise, prireikus jį denonsuoti. Vis dėlto laukiant, kol bus pašalintas toks nesuderinamumas, remiantis SESV 351 straipsnio pirma pastraipa, leidžiama toliau taikyti šį susitarimą (2020 m. spalio 22 d. Sprendimas *Ferrari* (C-720/18 ir C-721/18, EU:C:2020:854, 68 ir 69 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

49 Iš šio sprendimo 44–48 punktų matyti, kad kai valstybės narės ir vienos ar kelių trečiųjų valstybių iki šios valstybės narės įstojimo į Sąjungą dienos sudaryta sutartis nėra paminėta Sąjungos teisės akte, SESV 351 straipsnis, kaip bendroji pirminės teisės nuostata, turi reglamentuoti šio akto ir šio susitarimo ryšį, kaip tai priminta reglamento „Briuselis IIb“ 91 konstatuojamojoje dalyje. Jeigu trečioji valstybė, kuri yra tokio susitarimo šalis, iš jo kildina teises, kurių laikytis ji gali reikalauti iš atitinkamos valstybės narės, SESV 351 straipsnis leidžia šiai valstybei narei taikyti šio susitarimo nuostatas, net jeigu jos – nesant galimybės tą susitarimą aiškinti Sąjungos teisę atitinkančiu būdu – yra nesuderinamos su Sąjungos teise. Nesuderinamumo atveju ta valstybė narė gali toliau taikyti to susitarimo nuostatas tol, kol įsigalios priemonės, būtinos tam nesuderinamumui pašalinti.

50 Nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia turės patikrinti, ar Bulgarijos Respublikos prieš įstojant į Sąjungą sudarytame Rusijos ir Bulgarijos susitarime yra nuostatų, kurių Rusijos Federacija gali reikalauti, kad ši valstybė narė laikytųsi.

51 Jei taip būtų, antra, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turėtų patikrinti, ar Rusijos ir Bulgarijos susitarimas yra nesuderinamas su reglamentu „Briuselis IIb“, nes šiuose dviejuose teisės aktuose pagrindinės bylos aplinkybėmis nenumatytas tas pats jurisdikciją turintis teismas.

52 Atliekant tokį patikrinimą, reikės atsižvelgti ne tik į reglamento „Briuselis IIb“ 7 straipsnio 1 dalį, bet ir į jo 7 straipsnio 2 dalį, pagal kurią šio straipsnio 1 dalis „taikoma laikantis [šio reglamento] 8–10 straipsnių“; kaip matyti iš minėto reglamento 20 konstatuojamosios dalies, ši formuluotė atspindi Sąjungos teisės aktų leidėjo valią tam tikrais atvejais numatyti kitų nei vaiko įprastinės gyvenamosios vietos teismų jurisdikciją, o tie teismai nustatomi pagal artumo kriterijų.

53 Šiuo klausimu reglamento „Briuselis IIb“ 10 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės teismai turi jurisdikciją su tėvų pareigomis susijusiose bylose, jei tenkinamos trys sąlygos.

54 Pagal šios nuostatos a punktą atitinkamas vaikas turi turėti esminį ryšį su ta valstybe nare, turint omenyje tai, kad dėl žodžių junginio „visų pirma“ šiame a punkte išvardyti trys atvejai nesudaro baigtinio sąrašo, tad esminis ryšys taip pat gali būti nustatytas remiantis kita aplinkybe, kuri yra svarbi nagrinėjant bylą, dėl kurios prašoma leisti pasirinkti teismą, kaip numatyta reglamento „Briuselis IIb“ 10 straipsnyje, ir kuri sukuria konkretų ir svarbų ryšį tarp minėtos valstybės narės ir šio vaiko asmeninių interesų.

55 Šioje nuostatoje numatyta, kad bylos šalys, taip pat visi kiti tėvų pareigų turėtojai turi pagal jos b punkto i papunktį laisva valia būti susitarę dėl jurisdikcijos ne vėliau nei kreipimosi į teismą momentu arba pagal jos b punkto ii papunktį aiškiai išreikštu būdu būti sutikę su jurisdikcija proceso metu, o teismas turi būti užtikrinęs, kad visos šalys būtų informuotos apie savo teises užginčyti jurisdikciją.

56 Tos pačios nuostatos c punkte numatyta, kad atitinkamo teismo jurisdikcija turi būti naudojamasi atsižvelgiant į vaiko interesus. Šis punktas atspindi reglamento „Briuselis IIb“ 19 konstatuojamąją dalį, kurioje, be kita ko, nurodyta, kad jurisdikcijos taisyklės su tėvų pareigomis susijusiose bylose yra suformuluotos atsižvelgiant į vaiko interesus. Tai reiškia, kad jurisdikcija bylose, susijusiose su tėvų pareigomis, nustatoma pirmiausia atsižvelgiant į vaiko interesus. Tai gali būti užtikrinta tik kiekvienu konkrečiu atveju išnagrinėjus klausimą, ar siekiamas teismo pasirinkimas pagal šio reglamento 10 straipsnio 1 dalį atitinka šiuos interesus (šiuo klausimu žr. 2014 m. spalio 1 d. Sprendimo *E.*, C-436/13, EU:C:2014:2246, 45 ir 47 punktus).

57 Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galėtų pripažinti turįs jurisdikciją pagal reglamentą „Briuselis IIb“, jeigu įsitikintų, kad, pirma, jo nagrinėjamoje byloje egzistuoja konkretus ir svarbus ryšys tarp Bulgarijos Respublikos ir asmeninių atitinkamo vaiko interesų, kaip antai dėl to, kad tam vaikui priklauso nekilnojamojo turto, esančio tos valstybės narės teritorijoje, dalys, antra, kad atsižvelgiant į tai, jog ypatingos teisenos byloje, kaip antai pagrindinėje byloje, nėra atsakovo, nepilnamečio vaiko motina, kaip vienintelė tėvų pareigų turėtoja, vykstant procesui aiškiai pripažįsta šio teismo jurisdikciją po to, kai jai buvo pranešta apie jos teisę jos nepripažinti, ir, trečia, kad šia jurisdikcija naudojamasi pirmiausiai atsižvelgiant į vaiko interesus.

58 Jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų, kad pagrindinėje byloje Rusijos ir Bulgarijos susitarimas yra nesuderinamas su reglamentu „Briuselis IIb“ tiek, kiek juo jurisdikcija suteikiama kitiems teismams nei nurodytieji šio reglamento 7–10 straipsniuose, jis pagal šio sprendimo 48 punkte primintą jurisprudenciją turėtų išsiaiškinti, ar šio nesuderinamumo galima išvengti aiškinant šį susitarimą taip, kad jis atitiktų minėtą reglamentą. Jeigu atsakymas būtų neigiamas ir jeigu tas teismas neturi įgaliojimų pašalinti šį nesuderinamumą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galėtų taikyti minėto susitarimo nuostatas ir neatsižvelgti į reglamento „Briuselis IIb“ nuostatas.

59 Vis dėlto reikia pažymėti, kad nors valstybių narių teismai, žinoma, privalo patikrinti, ar galimo Sąjungos teisės nesuderinamumo su ankstesnė dvišale sutartimi, kaip antai Rusijos ir Bulgarijos susitarimu, galima išvengti tą sutartį aiškinant kiek įmanoma (ir paisant tarptautinės teisės) taip, kad ji atitiktų Sąjungos teisę, jie neprivalo tikrinti, ar galimo Sąjungos teisės ir tokios sutarties nesuderinamumo gali būti išvengta aiškinant ar taikant Sąjungos teisę taip, kad jį atitiktų tą sutartį.

60 Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neturi pasinaudoti šio sprendimo 57 punkte nurodyta galimybe pripažinti savo jurisdikciją pagal reglamento „Briuselis IIb“ 10 straipsnio 1 dalies a punktą, b punkto ii papunktį ir c punktą, užuot taikęs šio reglamento 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą bendrosios jurisdikcijos taisyklę, kad suderintų Sąjungos teisę su Rusijos ir Bulgarijos susitarimu ir taip konstatuotų, kad pagrindinės bylos aplinkybėmis šis susitarimas yra suderinamas su Sąjungos teise, nes tiek pagal vieną, tiek pagal kitą numatytas tas pats jurisdikciją nagrinėti šią bylą turintis teismas.

61 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į trečiąjį klausimą reikia atsakyti: SESV 351 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad juo reglamentuojamas valstybės narės ir vienos ar kelių trečiųjų valstybių iki šios valstybės narės įstojimo į Sąjungą dienos sudaryto susitarimo ir reglamento „Briuselis IIb“ ryšys, nes iš šio susitarimo – nors jis nėra minimas šio reglamento VIII skyriuje – atitinkamai trečiajai valstybei, šio susitarimo susitariančiajai šaliai, kyla teisių, kurių laikytis ji gali reikalauti iš atitinkamos valstybės narės. Esant tokio susitarimo ir reglamento „Briuselis IIb“ nesuderinamumui, kurio šios valstybės narės teismas negali išvengti savo nagrinėjamoje byloje, susijusioje su sritimi, kuri reglamentuojama tiek šiuo susitarimu, tiek šiuo reglamentu, šis teismas gali taikyti to susitarimo nuostatas, o ne minėtame reglamente nustatytas taisykles, kol neįsigaliojo priemonės, būtinos šiam nesuderinamumui pašalinti, turint omenyje, kad ta valstybė narė turi imtis visų tinkamų priemonių, kad priimtų ir įgyvendintų tokias priemones.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

62 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (ketvirtoji kolegija) nusprendžia:

1. **2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentas (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo**

   turi būti aiškinamas taip:

   nepilnamečio vaiko, kurio įprastinė gyvenamoji vieta yra valstybėje narėje, vardu prašomas teismo leidimas parduoti šiam vaikui priklausančias kitoje valstybėje narėje esančio nekilnojamojo turto dalis yra susijęs su tėvų pareigomis, kaip jos suprantamos pagal šio reglamento 1 straipsnio 1 dalies b punktą, tiek, kiek šis teismo leidimas susijęs su šio straipsnio 2 dalies e punkte nurodytomis apsaugos priemonėmis, todėl, vadovaujantis minėto reglamento 7 straipsnio 1 dalimi, jurisdikciją išduoti tokį leidimą iš principo turi valstybės narės, kurioje tuo metu, kai kreipiamasi į teismą, yra vaiko įprastinė gyvenamoji vieta, teismai.

2. **SESV 351 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad juo reglamentuojamas valstybės narės ir vienos ar kelių trečiųjų valstybių iki šios valstybės narės įstojimo į Europos Sąjungą dienos sudaryto susitarimo ir Reglamento 2019/1111 ryšys, nes iš šio susitarimo – nors jis nėra minimas šio reglamento VIII skyriuje – atitinkamai trečiajai valstybei, šio susitarimo susitariančiajai šaliai, kyla teisių, kurių laikytis ji gali reikalauti iš atitinkamos valstybės narės. Esant tokio susitarimo ir Reglamento 2019/1111 nesuderinamumui, kurio šios valstybės narės teismas negali išvengti savo nagrinėjamoje byloje, susijusioje su sritimi, kuri reglamentuojama tiek šiuo susitarimu, tiek šiuo reglamentu, šis teismas gali taikyti to susitarimo nuostatas, o ne minėtame reglamente nustatytas taisykles, kol neįsigaliojo priemonės, būtinos šiam nesuderinamumui pašalinti, turint omenyje, kad ta valstybė narė turi imtis visų tinkamų priemonių, kad priimtų ir įgyvendintų tokias priemones.**

Parašai.